

TRANZMISSZIÓS GÖRBÉK FOLYTONOS SPEKTRUMU β -SUGÁRZÁSOKRA

Berényi Dénes - Vertse Tamás*

Szcintillációs β -spektrométerrel felvettük a %-os transzmissziós görbéket a S^{95} ($E_{\beta_{\max}} = 167$ keV), a Tl^{204} ($E_{\beta_{\max}} = 760$ keV) és a P^{32} ($E_{\beta_{\max}} = 1711$ keV) folytonos β -sugárzásra Al abszorbensek esetében és a görbék egyes pontjain (azaz meghatározott abszorbens vastagságoknál) megvizsgáltuk az áthaladt sugárzás spektrális eloszlását.

Nemcsak a különböző magfizikai vizsgálatokban, de a magfizikai módszerek alkalmazásainál más tudományokban is megtörténik, hogy a vizsgálatokban szereplő folytonos energia eloszlású β -sugárzás vékonyabb vagy vastagabb anyagrétegen (abszorbensen) halad keresztül. Legtöbb esetben ilyenkor fontos annak figyelembevétele, hogy a β -részek számában milyen mérvű csökkenést okozott az abszorbens jelenléte, sőt sok esetben felmerülhet az a kérdés is, hogy a β -spektrum alakjában milyen változást eredményezett.

Ismeretes, hogy a folytonos β -sugarak abszorpciójára vonatkozó exponenciális törvényszerűség csak igen durva közelítést jelent, amelytől lényeges eltérések is előfordulnak. A gyakorlat számára igen hasznos lenne, ha a monoenergetikus elektronok transzmissziós görbéihez hasonlóan (pl. [1 - 3]) különböző maximális energiájú folytonos β -sugárzásokra is rendelkezésre állnának olyan diagrammok, amelyekben az abszorbens vastagság függvényében a %-os átteresztőképesség (transzmisszió) van feltüntetve.

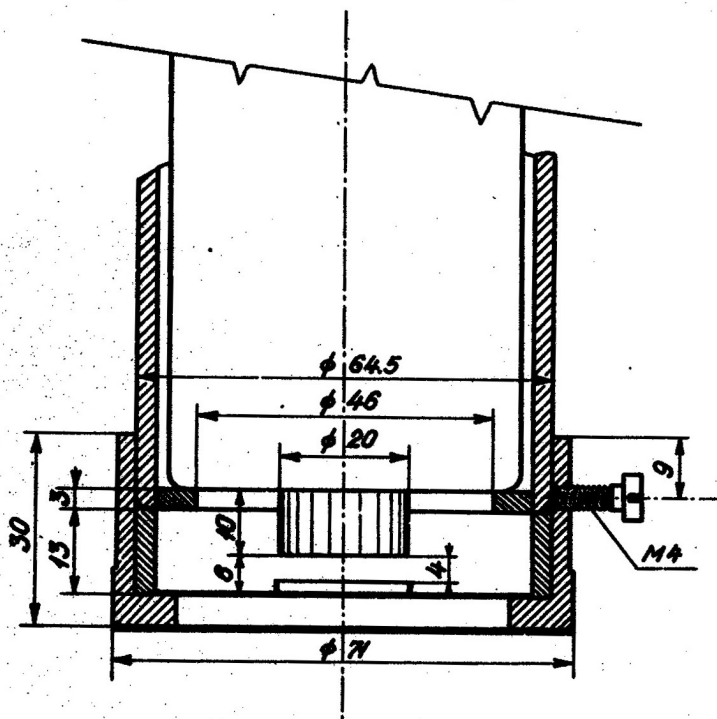
Az irodalomban csak elszórtan, egyes β -spektrumokra lehet abszorpciós görbéket találni (pl. Ca^{45} [4], P^{32} [5]) és ezekkel kapcsolatosan - tudásunk szerint - sehol sem közöltek olyan vizsgálatokat, amelyekben egyes abszorbens vastagságoknál megnézték volna a β -spektrum energia eloszlásának módosulását az abszorbensen való áthaladás után.

Ezért kiválasztottunk három tiszta β -sugárzó izotópot, amelyek közül egy viszonylag kis, egy közepes és egy viszonylag nagy maximális energiájú β -spektrummal rendelkezik: S^{95} ($E_{\beta_{\max}} = 167$ keV), Tl^{204} ($E_{\beta_{\max}} = 760$ keV)**, P^{32} ($E_{\beta_{\max}} = 1711$ keV). Ezekre vettük fel Al abszorbens vastagság függvényében a transzmissziós görbéket és a görbék egyes pontjain (bizonyos abszorbens vastagságoknál) megvizsgáltuk az abszorbensen áthaladó β -sugárzás spektrális eloszlását.

* Szakkörös hallgató az ATOMKI-ben

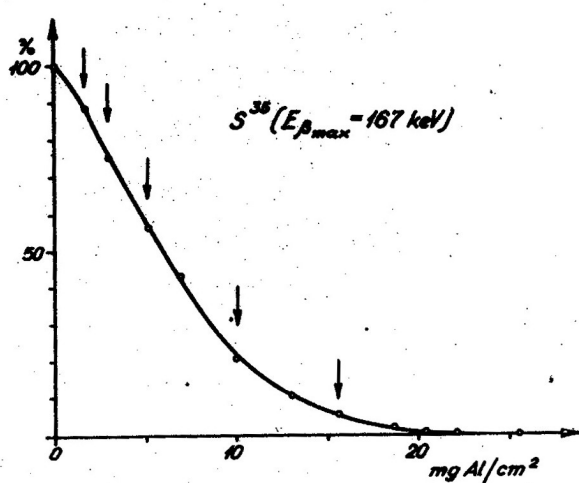
** A Tl^{204} bomlásában 2,6 %-ban előfordul elektronbefogás is, 376 keV átmeneti energiával [6]. A mi jelenlegi szempontunk szerint azonban a Tl^{204} tiszta β -sugárzónak tekinthető.

A mérésekhez egy egycsatornás szcintillációs β -spektrométert használtunk [7], cseh gyártmányu (VUPEF, Prága) plastik foszforral (20 mm $\emptyset$; 10 mm magas). A berendezés feloldóképessége $\sim 25\%$ volt a Cs^{137} 624 keV-os konverziós vonalára. A szcintillátor és a forrás elhelyezkedését az 1. ábra mutatja. A forrás és a kristály fel-

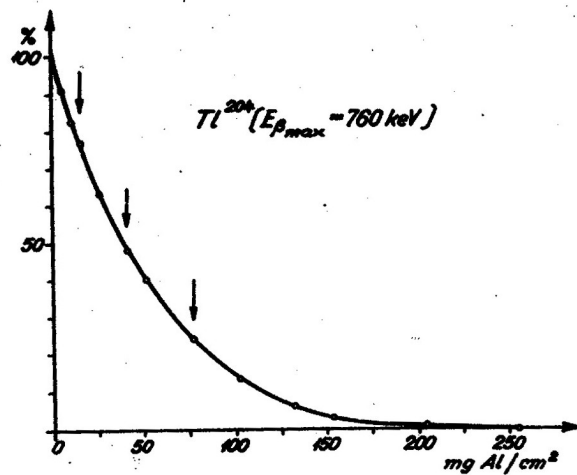

1. ábra. A szcintillátor és a forrás elhelyezkedése.

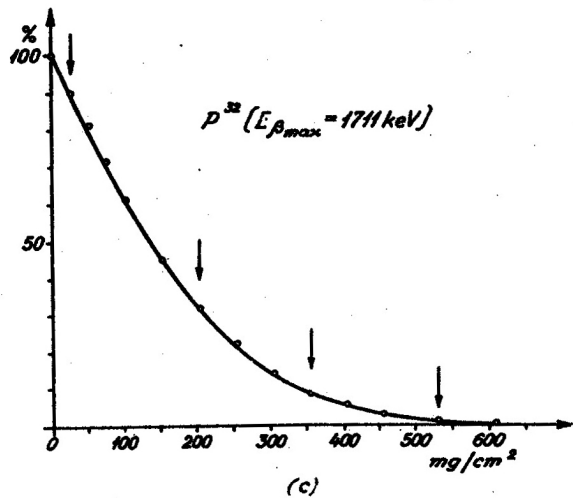
színe között kb. 6 mm levegőréteg volt ($\sim 0,7 \text{ mg/cm}^2$ felületi sűrűség), ami 20 keV-os elektronok hatótávolságának felel meg. Méréseinkben ettől eltekintettünk, a különböző Al abszorbensekkel összehasonlítva az abszorbens nélkül mért impulzusszámot 100 %-nak vettük.

(a)

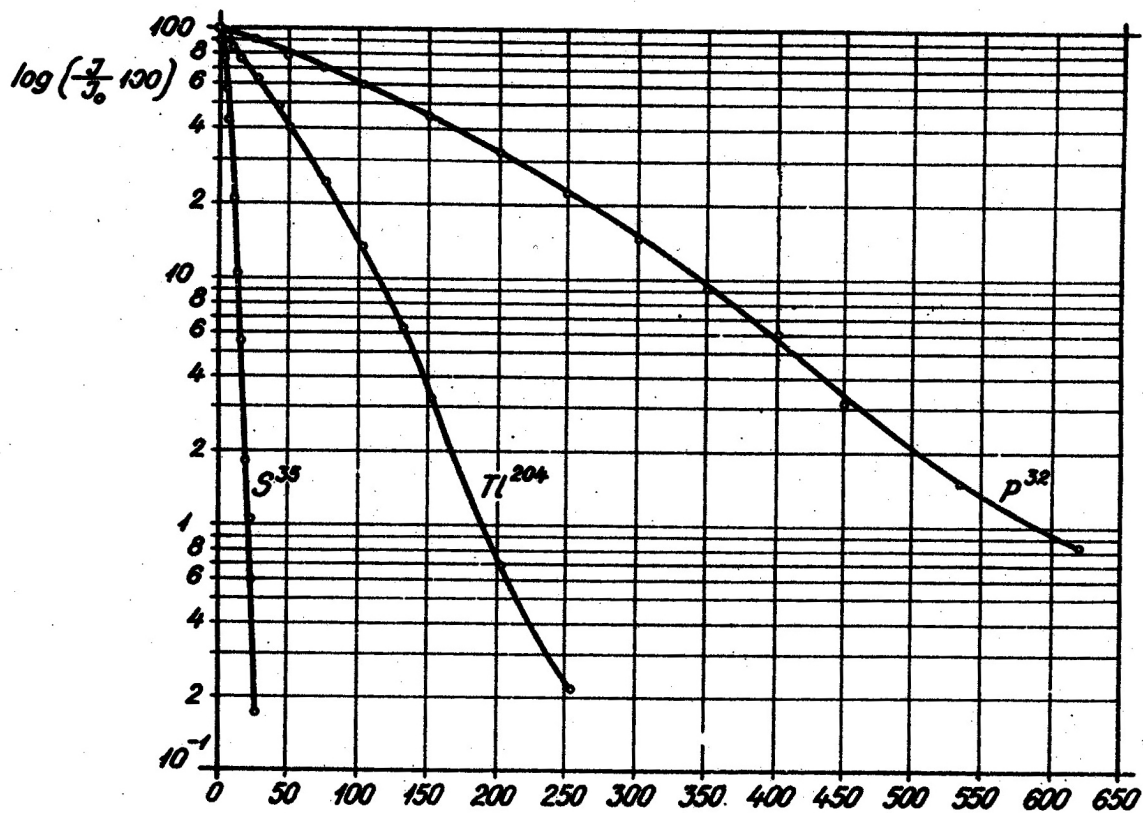

(b)

2. ábra. Transzmissziós görbék a S^{35} (a), Tl^{204} (b) és P^{32} (c) folytonos β -sugárzására. A nyilak jelzik, hogy milyen abszorbens vastagságoknál vizsgáltuk meg az áthaladt sugárzás spektrális eloszlását (lásd 4., 5. és 6. ábra).

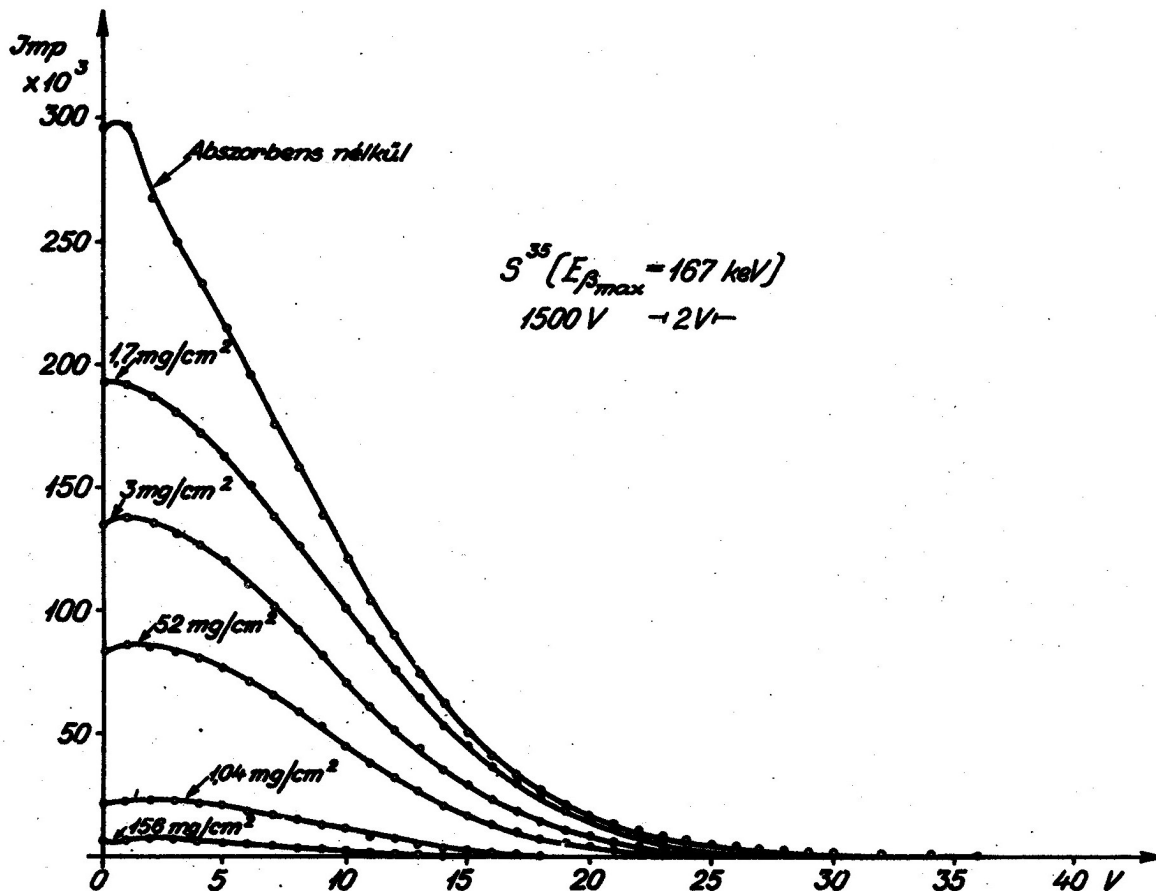
A 2a, b és c ábrán a transzmissziós görbéket tüntettük fel az S^{35} , Tl^{204} és P^{32} folytonos β -sugárzására. Nyilakkal jelöltük be azokat az abszorbens vastagságokat, amelyeknél az áthaladt sugárzás spektrális összetételét is megvizsgáltuk. A 3. ábrán

3. ábra. A 2. ábrán látható transzmissziós görbék féllogaritmikus léptékben ábrázolva.

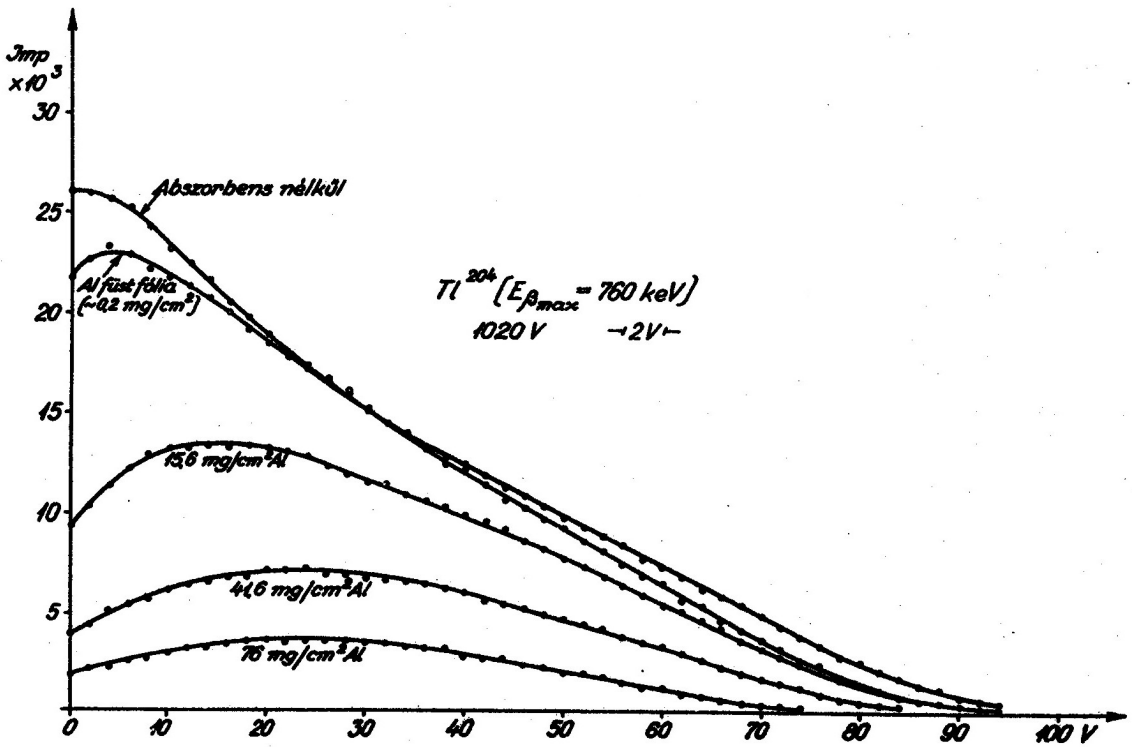
logaritmikus léptékben is feltüntették a transzmissziós görbéket. Ezeken igen jól látható az egyenestől, azaz az exponenciális abszorpciós törvénytől való eltérés.

A 4., 5. és 6. ábrán az abszorbenseken áthaladt β -sugárzás energia eloszlá-

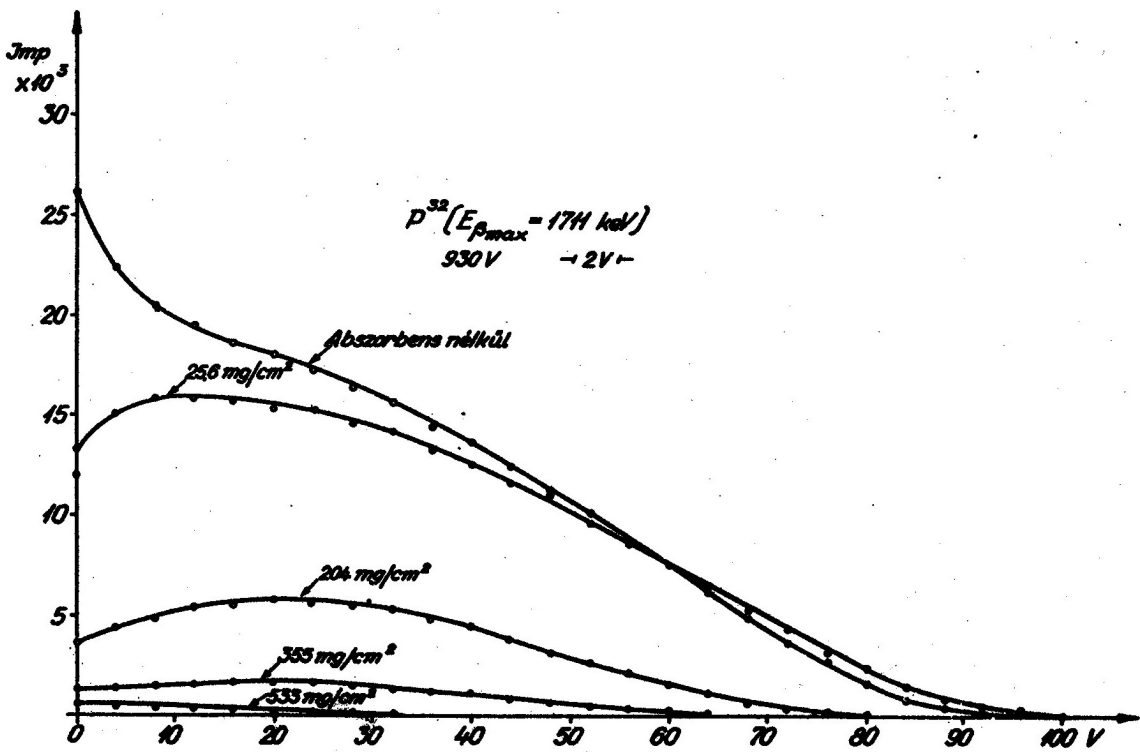

4. ábra. A S^{35} β -sugárzásának energia eloszlása különböző vastagságu Al abszorbensen való áthaladás után.

sát tüntették fel. A Tl^{204} és a P^{32} -nél láthatunk olyan eseteket, amikor az abszorbens ráhelyezésével felvett spektrum a magasabb energiatartományban felülmúlja az abszorbens nélkül felvettet. Ez a jelenség a β -bomlást kísérő fékezési sugárzás által kiváltott szekunder elektronok fellépésével magyarázható. Így érthető meg az is, hogy egészen kis abszorbens vastagságoknál (Al füst fólia) a transzmisszióban kis mértékű (~1%) növekedés is felléphet, amint azt észleltük.

5. ábra. A Tl^{204} β -sugárzásának energia eloszlása különböző vastagságu Al abszorbenseken való áthaladása után.

6. ábra. A P^{32} β -sugárzásának energia eloszlása különböző vastagságu Al abszorbenseken való áthaladás után.

Irodalom

- [1] *I. Carlvik*: Ark. för Fys., 6/1953/1.
- [2] *D. Berényi - M. Osuay*: Acta Phys. Hung., 15/1963/357.
- [3] *J.S. Marshall - A.G. Ward*: Canad. Journ. of Res., 15A/1937/39.
- [4] *A.K. Solomon - L.E. Glendenin*: A Nuclear Radiation Physics (*R.E. Lapp and H.L. Andrews*) című könyvben (Prentice Hall, Inc., Englewood Cliff, 1959) p. 175.
- [5] *C.S. Wu*: Phys. Rev., 59/1941/481.
- [6] *В.С. Желепов - Л.К. Пекер*: Схемы распада радиоактивных ядер. Изд. АН СССР, Москва-Ленинград, 1958.
- [7] *Berényi Dénes - Biró Béla*: ATOMKI Közl., 4/1962/183.